

NOVODOBÁ HISTÓRIA HRADNEJ ZRÚCANINY

Po vypálení hradu v roku 1715 na základe rozhodnutia uhorského snemu, ostali hradné ruiny opustené. Pôvodná podoba hradu sa nám žiaľ nezachovala, existujú už len kresby hradných ruín od Viktora Miskovszského z roku 1879 a dobové pohľadnice z Kapušian so siluetou hradu v pozadí.

Ernst Theodor Thomas Krieger (významná osobnosť Prešova 19. storočia) vo svojich zápiskoch - Šarišská stolica v Hornom Uhorsku 1841, ktorá je považovaná za prvú vlastivednú monografiu šarišskej župy, na str. 41-42 píše:

Kapušany sú vzdialené 1 hodinu od Prešova. Ešte pred 20-timi rokmi, mal autor šťastie, v jednom rozpadnutom ..... starého hradu pod troskami našiel starý, ale dobre zachovaný sklenený korbel (pohár na pivo) s cínovým vekom, v tvare starého pivového kríglu. Na dekli je vyobrazený boj sv. Juraja s drakom a jedna kľachiaca postava svätca s nápisom: „Modli sa k Bohu, pomáha v núdzi“. Na skle je viacero vybrúsených postáv, kde sa v strede nachádza srdce a jeden plávajúci vták.

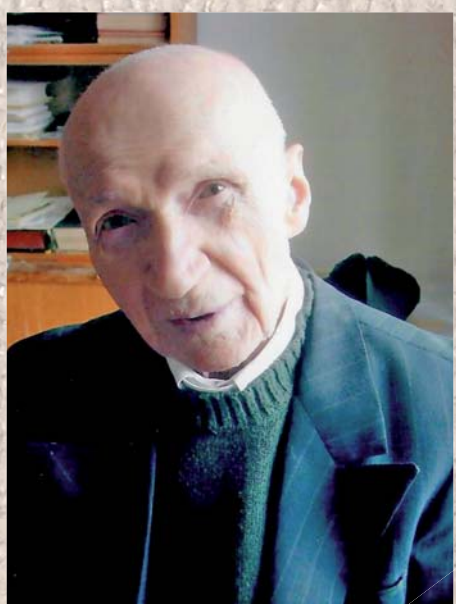

*Bohatier po stáročia
našiel svoj meč*

*Bohater našiel svoj
miecz po vekach*

Ruiny hradu zaiste lákali mnohých hľadačov pokladov, samozvaných archeológov. Hradná zrúcanina prešla do vlastníctva štátu. V roku 1945 bol hrad rozobraný, ako uvádza dekan **Juraj Macák**, člen Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV v Historickej rozprave z dejín Kapušianskeho hradu Bohatier z Maglovca, z ktorej námet sme čerpali pri realizácii projektu s rovnomeným názvom.

Vdp. Juraj Macák - titulárny kanonik, vlastenec, archeológ a publicista sa narodil 11. apríla 1909 v Myslave (časť Košíc), v chudobnej roľníckej rodine. Ako dieťa musel chodiť do maďarskej školy aj napriek tomu, že po maďarsky nevedel. V seminári zmaturoval tak dobre, že biskup Jozef Čársky ho poslal študovať teológiu na Karlovu univerzitu do Prahy. Ešte ani nestihol dokončiť vysokú školu a musel narukovať. Ako vysokoškoláka ho poslali na dôstojnícku školu. Sen stať sa kňazom sa mu splnil 10. februára 1935. Svoju službu cirkvi začal v Trebišove, kde sa venoval mládeži. Neskôr prešiel do Košíc a po maďarskej okupácii bol preložený do Valalík ako prvý slovenský kňaz. Aj tam sa venoval mládeži. V Kamenici nad Cirochou sa farárom v roku 1942 stal dôstojník vojenskej služby v zалоhe Juraj Macák. Od roku 1947 bol aj dekanom. V roku 1950 vyvrcholili útoky novej komunistickej moci proti cirkvi. Do väzenia sa dostal aj dekan Macák. Prešiel siedmimi väznicami: Nováky, Plzeň, Ilava, Mučeníky, Prešov, Mladá Boleslav a Humenné. V Ilave sa Juraj Macák zoznámil s významným slovenským archeológom, profesorom Vojte-

chom Budinským-Kričkom, čo predznamenovalo jeho budúcu bohatú archeologickú činnosť.

Po návrate z väzenia pracoval štyri roky na pîle. Potom pôsobil ako kňaz v Šarišských Dravciach, neskôr v Brehove na Zemplíne, kde sa ako externý spolupracovník profesora Budinského-Kričku začal venovať archeológii. Pokračoval v tom aj po preložení do Michalka, celých 21 rokov. Preskúmal celý vranovský región a mnoho lokalít, ktoré sú dnes už nenávratne zničené.

V roku 1987 odišiel do dôchodku. Ten trávil v Kapušanoch (pred príchodom do Veľkého Šariša), kde mal znovu optimálne podmienky na archeologickú prácu. Svoju činnosťou si Juraj Macák získal rešpekt v odborných kruhoch. Stal sa členom Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied, vydal hodnotnú monografiu Východné Slovensko v dobe veľkomoravskej a ďalšie odborné práce. Na dôchodku pripravil osem zborníkov so spomienkami na archeologickú prácu. Publikoval v odborných časopisoch. Aj na sklonku svojho života bol mimoriadne aktívny, vo veku 99 rokov ešte slúžil omše. Rímskokatolícky kňaz Juraj Macák zomrel vo veku 101 rokov v nedeľu 18. 04. 2010 v Diecéznom kňazskom centre vo Veľkom Šariši.

V rokoch 1975-76 bol na hrade pod vedením Michala Slivku realizovaný archeologický výskum, ktorý bol zameraný na východné nádvorie hradu, prostredníctvom ktorého sa preskúmali jednotlivé budovy nádvorja. Ďalší archeologický výskum (až v roku 2012) na hrade realizovalo Vlastivedné múzeum v Hanušovciach pod vedením Márie Kotorovej. Od roku 2013 vedie archeologické výskumy (sezóny 2013 - 2018, 2020 - 2021) na hrade Kapušany Mgr. Peter Šimčík zo súkromnej archeologickej firmy TRIGLAV Archeologická spoločnosť s. r. o. Prostredníctvom týchto výskumov bolo dokúšané dolné nádvorie hradu, ako aj objekty horného nádvorja. V roku 2014 boli na dolnom nádvorí v miestnostiach budov 2 a 3 identifikované zvyšky pecí. V miestnostiach budov 1, 2 a 3, ktoré sa nachádzali severovýchodne od brány hradu boli objavené zvyšky pôvodných podláh. Prostredníctvom sondy I/2014 bol nájdený aj súbor 15 drobných mincí (quartíngov) Žigmunda Luxemburského. Archeologickým výskumom bola preskúmaná čiastočne aj priekopa s valom a v roku 2016 aj vstupná brána. V rokoch 2016 a 2017 sa archeologický výskum zamerlal na interier západnej veže a v roku 2018 prostredníctvom troch sond bola preskúmaná aj časť exteriéru západnej veže. V rokoch 2020 a 2021 bol dokončený archeologický výskum v interiéri západnej veže. Výskumami na hrade bol získaný pozoruhodný súbor mincí z obdobia stredoveku a novoveku, ktorý dokladá rozmanitosť mincí a platidiel používaných na tomto hrade. Taktiež rozsiahly súbor stolovej, kuchynskej keramiky a stavebnej keramiky. Zo stavebnej keramiky dominujú hlavne kachlice, ktoré sú dokladom vkusu a solventnosti bývania. Nájdené kachlice možno rozdeliť do obdobia neskorého stredoveku, renesancie i obdobia baroka. Tie najmladšie kachlice boli nájdené počas výskumu objektov na dolnom nádvorí hradu.

*Quartíngy Žigmunda Luxemburského
Kwartály Zygmunt Luksemburskiego*

*Fragmenty renesančných mís
Fragmenty mis renesansowych*

WSPÓŁCZESNA HISTORIA RUIN ZAMKU

Po podpalení zámku z mocy decyzií sejmu węgierskiego w 1715 r., mury zamkowe opustoszały. Nie zachował się, niestety, pierwotny wygląd zámku. Istnieją tylko rysunki przedstawiające ruiny autorstwa Viktora Miskovszkiego z 1879 r. i widokówki z epoki z sylwetką ruin w tle.

Ernst Theodor Thomas Krieger (wybitna osobowość Preszowa z XIX wieku)

(wybitna osobowość Preszowa z XIX wieku) w swoich zapiskach „Šarišská stolica v Hornom Uhorsku 1841” uchodzących za pierwszą monografię krajoznawczą komitatu Szarysz, na str. 41-42 pisze: *Kapuszany są oddalone od Preszowa godzinę drogi... Jeszcze przed dwudziestoma laty autor miał szczęście znaleźć w ruinach starego zamczyska, pod zgłiszczami, stary, lecz dobrze zachowany szklany kufel z cynowym wiekiem, kształtem przypominający dawne kufle do piwa. Na wieku przedstawiono walkę św. Jerzego ze smakiem i kłęczącego świętego męża oraz napis: „Módl się do Boga o pomoc w potrzebie”. Na szkle widniało kilka wyciętych postaci, pośrodku zaś serce i pływający ptak.*

Ruiny zámku z pewnością kusily licznych poszukiwaczy skarbów, samozwańczych archeologów. Z czasem przeszły na własność państwa. W 1945 r. zamek rozebrano, jak dowiadujemy się ze słów księdza dziekana Juraja Macáka, członka Słowackiego Towarzystwa Archeologicznego przy Słowackiej Akademii Nauk, a dokładniej z „Opowieści o dziejach zámku w Kapuszanach - Bohater z Maglovca”, z której zaczerpnęliśmy pomysł do realizacji projektu pod tą samą nazwą.

Ks. dziekan Juraj Macák - kanonik tytularny, patriota, archeolog i publicysta urodził się 11 kwietnia 1909 r. w koszyckiej dzielnicy Myslava, w ubogiej rolniczej rodzinie. Jako dziecko musiał chodzić do węgierskiej szkoły, chociaż nie znał języka węgierskiego. Maturę w seminarium zdał tak dobrze, że biskup Jozef Čársky posłał go na studia teologiczne na Uniwersytecie Karola w Pradze. Nim je ukończył, zaciągnął się do wojska i jako student trafił do szkoły oficerskiej. Jego marzenie, by zostać księdzem spełniło się 10 lutego 1935 r. Posługę rozpoczął w parafii w Trebiszowie, gdzie zajmował się przede wszystkim młodzieżą. Później trafił do Koszyc, a po okupacji węgierskiej został przeniesiony do wsi Valalíky jako pierwszy słowacki ksiądz. Tam również miał pod opieką młodzież. Proboszczem parafii w Kamenicy nad Cirochou w 1942 r. został oficer rezerwy Juraj Macák. Od 1947 r. był dziekanem. Rok 1950 to okres kulminacji ataków władz komunistycznych na Kościół. Juraj Macák trafił do więzienia i przeszedł przez siedem placówek (Nováky, Pilzno, Ilava, Mučeníky, Preszów, Mladá Boleslav i Humenné). W Ilawie poznał wybitnego słowackiego archeologa, profesora Vojtecha Budinského-Krička, co było zapowiedzią jego przyszłej działalności archeologicznej.

Po wyjściu z więzienia przez cztery lata pracował w tartaku. Następnie sprawował posługę we wsi Šarišské Dravce, a później w Brehovie na Zemplíne, gdzie jako współpracownik profesora Budinského-Krička zajmował się archeologią. Pracę tę kontynuował również po przeniesieniu do Michalka, przez całe 21 lat. Zbadał całe okolicę Vranova i wiele miejscowości, które dziś są już bezpowrotnie zniszczone.

W 1987 r. przeszedł na emeryturę. Spędził ją w Kapuszanach (zanim trafił do Wielkiego Szarysza), gdzie miał optymalne warunki do pracy archeologicznej. Poprzez swą działalność zdobył poważanie w kręgach specjalistów. Został członkiem Instytutu Archeologicznego Słowackiej Akademii Nauk, opublikował wartościową monografię „Wschodnia Słowacja w okresie Państwa Wielkomorawskiego” i inne prace naukowe. Na emeryturze przygotował osiem zbiorów ze wspomnieniami z wykopalisk. Publikował w czasopiśmie branżowych. Nawet pod koniec życia był niezwykle aktywny, w wieku 99 lat wciąż odprawiał liturgię. Ksiądz rzymskokatolicki Juraj Macák zmarł w wieku 101 lat, w niedzielę 18.04.2010 r. w diecezjalnym ośrodku dla księży w Wielkim Szaryszu.

W latach 1975-76 na zámku były prowadzone badania archeologiczne pod kierownictwem Michala Slivki. Skupiały się one wokół wschodniego dziedzińca zamkowego, za pośrednictwem którego zbadano poszczególne zabudowania dziedzińca. Kolejne badania archeologiczne (dopiero w 2012 r.) przeprowadziło Muzeum Krajoznawcze (Vlastivedné múzeum) z Hanušoviec, a prace były realizowane pod kierownictwem Márii Kotorovej. Od 2013 r. (sezony 2013 - 2018, 2020 - 2021) na zámku w Kapušanach prowadzone są badania archeologiczne, którymi kieruje Mgr. Peter Šimčík z prywatnej firmy archeologicznej TRIGLAV Archeologická spoločnosť s. r. o. Dzięki temu bardziej szczegółowo zbadano dolny dziedzińiec zámku oraz obiekty górnego dziedzińca. W 2014 r. na dolnym dziedzińcu w pomieszczeniach budynków 2 i 3 stwierdzono pozostałości pieców. W pomieszczeniach budynków 1, 2 i 3, które znajdowały się na północno-wschód od bramy zamkowej odkryto pozostałości oryginalnych podłóg. Za pomocą sondy I/2014 odnaleziono także zbiór piętnastu drobnych monet (quartíngov) Zygmunta Luksemburczyka. Badania archeologiczne objęły częściowo również fosę i wał, a w 2016 r. bramę wejściową. W latach 2016 i 2017 badacze skupili się na wnętrzu zachodniej wieży, a w 2018 r. za pomocą trzech sond zbadano także część zewnętrznej powierzchni zachodniej wieży. W latach 2020 i 2021 dokończono badania archeologiczne wewnątrz zachodniej wieży. Podczas badań na zámku znaleziono interesujący zbiór monet z okresu średniowiecza i czasów nowożytnych, który jest dowodem różnorodności monet i środków płatniczych używanych na zámku. Ponadto odkryto obszerny zbiór ceramiki stołowej, kuchennej i budowlanej. W ceramice budowlanej dominują przede wszystkim kafle, będące świadectwem gustu i wyplacalności. Odnalezione kafle można podzielić na okresy późnego średniowiecza, renesansu i baroku. Najmłodsze z nich zostały znalezione podczas badania obiektów na dolnym dziedzińcu zámku.

*Renesančná kachlica
Plytka renesansowa*

*Renesančná kachlica
Ferdinanda I Habsburského
Renesansowa dachówka
Ferdynanda I Habsburga*

*Archeológ Mgr. Peter Šimčík
Archeolog mgr. Peter Šimčík*

POUŽITÁ LITERATÚRA / BIBLIOGRAFIA:

- » KRIEGER E. T. T. Šarišská stolica v Hornom Uhorsku. Viedeň. 1841, str. 41-42.
- » ŠEPELA P. Ing. Vdp. Juraj Macák - stručný životopis. [online]. Kamenica nad Cirochou. 2015. Dostupné na internete: <http://www.kamenicanadcirochou.sk/blog/2015/06/26/vdp-kanonik-juraj-macak-strucny-zivotopis/>
- » Výskumné dokumentácie z archeologického výskumu. Zrúcanina hradu Kapušany. 2012 - 2020

Interreg
Poľsko-Slovensko

**PREŠOVSKÝ
SAMOSPRÁVNÝ
KRAJ**

Projekt Bohatier z Maglovca č. INT/EK/PO/1/III/A/0245
spolufinancovaný Európskou úniou z prostriedkov Európskeho fondu regionálneho rozvoja
v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Poľsko - Slovenská republika 2014-2020.

Projekt Bohatier z Maglovca nr. INT/EK/PO/1/III/A/0245
współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego
w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska - Republika Słowacka 2014-2020.

*Archeológia hospodárske miestnosti, 2014
Archeologia pomieszczenia gospodarczego, 2014*